

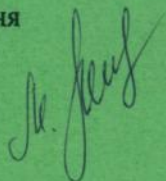
СХІДНОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені Володимира Даля

Кір'ян Марина Михайлівна

УДК 37.02.036

**ФОРМУВАННЯ ЕСТЕТИЧНИХ ПОЧУТТІВ
У МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ
КОМПЛЕКСОМ МИСТЕЦТВ
У ПРОЦЕСІ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ**

13.00.07 - теорія та методика виховання

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата
педагогічних наук

Луганськ – 2005

1421.421

4.03

ЛННБ України ім.В.Стефаніка

00762080 (N)

Дисертацією є рукопис.

Робота розпочата в Луганському національному педагогічному університеті імені Тараса Шевченка і завершена в Східноукраїнському національному університеті імені Володимира Даля, Міністерство освіти і науки України.

Науковий керівник: член-кореспондент АПН України,
доктор педагогічних наук, професор,
Заслужений діяч науки і техніки України
Шевченко Галина Павлівна,
завідувач кафедри педагогіки
Східноукраїнського національного університету
імені Володимира Даля,
директор Інституту духовного розвитку людини.

Офіційні опоненти: - доктор педагогічних наук, професор
Танько Тетяна Петрівна,
Харківський національний педагогічний
університет імені Г. Сковороди,
декан факультету дошкільного виховання;

- кандидат педагогічних наук, доцент
Світисла Людмила Миколаївна,
Луганський національний педагогічний
університет імені Тараса Шевченка,
завідувач кафедри співів і диригування.

Провідна установа: Кіровоградський державний педагогічний
університет імені Володимира Винниченка,
Міністерство освіти і науки України

Захист відбудеться „28” грудня 2005 року о 12 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради K29.051.06 у Східноукраїнському національному університеті імені Володимира Даля за адресою: 91034 м. Луганськ, кв. Молодіжний, 20-а, ауд. 217, П корп.

З дисертацією можна ознайомитися в науковій бібліотеці Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля за адресою: 91034 м. Луганськ, кв. Молодіжний, 20-а.

Автореферат розісланий „26” листопада 2005 року.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

А.О. Андрющук

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність дослідження. У сучасних умовах реформування вищої школи особливого значення набуває виховання у студентської молоді естетичних почуттів, які відіграють визначальну роль в активізації пізнавального інтересу, естетичного ставлення до дійсності, природи, людини, у формуванні ціннісних орієнтацій та розвитку духовно-творчого потенціалу особистості майбутнього фахівця.

Наукові дослідження свідчать про те, що акцентування уваги на розвиток інтелекту, логічного мислення в навчально-виховному процесі вищої школи веде до деградації духовності, збіднення емоційно-почуттєвої сфери особистості, зниження рівня культури почуттів і культури мислення (О.Белих, Т.Домбровська, С.Дементьева, Є.Зеленов, В.Зінченко, Н.Мартинович, Л.Москвичова, І.Котенева, Є.Коцюба, Н.Крилова, Л.Печко, В.Поїлужний, О.Олексюк, О.Семашко, П.Симонов, Л.Юлдашев, П.Якобсон).

Необхідність формування у студентів педагогічних спеціальностей естетичних почуттів визначається специфікою їх майбутньої професійної діяльності, яка передбачає високий рівень загальної та художньо-естетичної культури, педагогічної майстерності, мистецтва виховання й максимального розвитку творчого потенціалу. Естетичні почуття є основою емпатійного ставлення вчителя до дітей, естетичного переживання педагогічної творчості, "краси педагогічної дії" (Ю.Азаров, О.Глузман, І.Зязюн, В.Караковський, Г.Сагач та ін.).

Естетичну підготовку студентської молоді у процесі вивчення системи педагогічних наук розглядали З.Гіптерс, О.Глузман, Р.Дзвінка, С.Жуковська, Г.Корольова, Г.Кутузова, М.Лещенко, С.Мельничук, В.Мірошниченко, О.Олексюк, Г.Петрова, Т.Рейзенкінд, О.Рудницька, О.Щолокова, Л.Хомич.

Значна кількість учених досліджувала питання розвитку емоційно-почуттєвої сфери студентів. Проблеми естетичних почуттів знайшли своє яскраве відображення в працях філософів-естетиків: О.Бурова, М.Кіященко, М.Лейзерова, В.Малахова, В.Мартинова, В.Михальова, Л.Столовича, К.Шудрі, Р.Шульги та інших. Механізм виникнення й протікання емоційно-почуттєвих процесів розкривається в працях провідних психологів: І.Беха, М.Боришевського, Л.Виготського, Б.Додонова, Д.Леонтьєва, О.Леонтьєва, С.Максименка, В.Поплужного, С.Рубінштейна, О.Чебикіна, Г.Шингарова, Ж.Юзвак, П.Якобсона та багатьох інших.

Питання виховання естетичних почуттів знайшли своє глибоке відбиття в працях вітчизняних педагогів-класиків: П.Юркевича, Г.Сковороди, К.Ушинського, А.Макаренка, В.Сухомлинського та інших.

У теорії естетичного виховання розвиток естетичних почуттів розглядається на основі активізації емоційного досвіду особистості, в

органічній єдності емоційно-почуттєвої та інтелектуальної сфери, як мотив художньої діяльності, творчого самовираження, як естетичні переживання зустрічі з прекрасним, почуття естетичної насолоди (В.Бутенко, Т.Зайцева, В.Личковах, Л.Масол, Н.Миропольська, О.Олексюк, Г.Падалка, Л.Рожина, Л.Фаустова, Г.Шевченко, О.Щолокова та ін.).

І хоча проблема розвитку емоційно-почуттєвої сфери майбутніх учителів досліджується в педагогічній науці, проте багатогранна сутність поняття „естетичні почуття” та виховання емоційно-почуттєвої сфери студентів педагогічних спеціальностей потребують подальшого вивчення.

Особливе місце у формуванні естетичних почуттів належить творам мистецтва, які своєю емоційно-образною формою вираження думок, різнобарвних емоцій найбільше сприяють творчому становленню особистості, розвитку її здібностей, індивідуальності. У процесі спілкування з різними видами мистецтва формується ієрархія духовних та естетичних цінностей особистості, уявлення неповторності краси природи та людини, накопичується досвід емоційно-естетичних переживань, формуються естетичні смаки та ідеали.

Проблема виховання естетичних почуттів засобами мистецтва знайшла своє відображення в працях багатьох сучасних учених (В.Бутенка, І.Герасимової, С.Демент'євої, Т.Зайцевої, А.Комарової, О.Куревіної, Л.Масол, Н.Миропольської, О.Олексюк, О.Ростовського, О.Рудницької, І.Старкової, І.Тихомирової, В.Томашевського, Г.Шевченко та багато інших). Дослідники відзначали у своїх працях можливість виховного впливу творів мистецтва на формування внутрішнього світу особистості, професійної культури та професійних якостей майбутніх фахівців.

Для дисертаційного дослідження значний інтерес становлять праці Н.Аніщенко, З.Гіптерс, Т.Іванової, І.Карпенко, Н.Коленцевої, В.Личковах, Л.Масол, Н.Миропольської, Б.Неменського, В.Рагозіної, Т.Рейзенкінд, Т.Танько, Г.Тарасенко, В.Тушевої, Г.Шевченко, Н.Шишлянікової, О.Щолокової, Б.Юсова про взаємозв'язок загальнопедагогічної та естетичної підготовки майбутнього вчителя в системі вищої педагогічної освіти, використання комплексу мистецтв у процесі естетичного виховання.

Ідея взаємодії мистецтв знайшла своє втілення у наукових роботах дослідників наукової школи Г.Шевченко з естетичного виховання учнівської молоді засобами мистецтва (Л.Бутенко, Є.Зеленов, І.Котенева, Є.Коцюба, Н.Мартинович, Л.Сбігнева, І.Сілютіна, Г.Фрейман, Н.Фунтікова, С.Шаргородська та багато інших).

Важливість такого підходу полягає в тому, що в мистецтві, художньому образі сконцентровані всі аспекти людських стосунків і переживань. Мистецтво впливає на формування світогляду, вибір системи ціннісних орієнтацій, ідеалів, на перетворення внутрішнього світу

людини, сприяє гуманізації її соціальної поведінки. До того ж мистецтво допомагає досягнути різноманіття людського буття і розкрити цілісну картину світу.

Дослідження вказаних вище авторів роблять значний внесок у розробку проблеми естетичного виховання студентської молоді. Однак існуюча політична, суспільна й економічна криза нашого часу, які обумовили зміни у національній свідомості та духовному відродженні народу в цілому та кожної особистості зокрема, потребують переосмислення проблеми, яка опинилася в центрі уваги суспільства. Оскільки у цій галузі позиції помітно втрачені, особливого значення набуває завдання оновлення змісту педагогічних технологій у сучасних вузах, які стимулюють духовний розвиток студентів, підвищення їхнього культурного й естетичного рівня та формування у них емоційно-чуттєвого та ціннісного ставлення до об'єктів навколишнього світу.

Все це свідчать про необхідність визначення шляхів, оптимальних психолого-педагогічних умов, які б сприяли не тільки інтелектуальному розвитку майбутніх вчителів у процесі навчальної діяльності, але й збагаченню їхньої емоційно-почуттєвої сфери із використанням комплексу різних видів мистецтва, що й обумовило вибір теми дисертаційного дослідження: **“Формування естетичних почуттів у майбутнього вчителя комплексом мистецтв у процесі навчальної діяльності”**.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дослідження проводилися в рамках комплексної теми: “Формування духовної культури учнівської молоді засобами мистецтва”, яка розроблялась на кафедрі педагогіки Луганського державного педагогічного університету імені Тараса Шевченка, а з 2003 року в рамках комплексної теми: „Духовність особистості: методологія, теорія і практика” (номер держреєстрації 0105V000264) на кафедрі педагогіки Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля під керівництвом члена-кореспондента АПН України, доктора педагогічних наук, професора Г.П.Шевченко. Тема дисертації затверджена вченою радою Луганського державного педагогічного університету імені Тараса Шевченка і узгоджена в Раді з координації наукових досліджень у галузі педагогіки і психології в Україні 25 вересня 2001 р., протокол № 7.

Об'єкт дослідження – процес формування естетичних почуттів у студентів вищих педагогічних навчальних закладів.

Предмет дослідження – шляхи формування естетичних почуттів у майбутніх учителів засобами комплексного впливу різних видів мистецтв у процесі навчальної діяльності.

Мета дослідження полягає у теоретичному обґрунтуванні й експериментальній перевірці ефективності розробленої теоретичної моделі та оптимальних шляхів формування естетичних почуттів з використанням комплексу мистецтв у процесі навчальної діяльності

студентів педагогічних спеціальностей.

Гіпотеза дослідження ґрунтується на припущенні, що процес формування естетичних почуттів у майбутніх учителів буде ефективним за умов:

- теоретичного моделювання процесу формування естетичних почуттів комплексом мистецтв у студентів – майбутніх учителів;
- визначенні ефективних шляхів формування естетичних почуттів у навчальній діяльності;
- спрямованості викладання педагогічних дисциплін і позанавчальної діяльності на формування естетичних почуттів у студентів – майбутніх учителів із використанням комплексного впливу різних видів мистецтва.

Для досягнення зазначеної мети та перевірки гіпотези було визначено основні завдання дослідження:

- проаналізувати сучасні наукові підходи до вирішення проблеми формування у майбутніх учителів естетичних почуттів;
- визначити на підставі аналізу філософської, естетичної, психолого-педагогічної літератури методологічні та теоретичні основи формування естетичних почуттів комплексом мистецтв;
- обґрунтувати можливості формування у студентів - майбутніх учителів естетичних почуттів в процесі вивчення дисциплін педагогічного циклу;
- розробити й обґрунтувати теоретичну модель формування естетичних почуттів у студентів комплексом мистецтв;
- визначити й обґрунтувати оптимальні шляхи формування естетичних почуттів комплексом мистецтв у студентів на дисциплінах педагогічного циклу;
- експериментально перевірити ефективність розробленої теоретичної моделі та шляхів формування естетичних почуттів комплексом мистецтв у студентів на дисциплінах педагогічного циклу.

Методологічну та теоретичну основу дослідження складають:

- філософська та психологічна теорія сутності та розвитку естетичних почуттів (І.Бех, М.Боришевський, О.Буров, Л.Виготський, Є.Громов, С.Дементьєва, Б.Додонов, І.Джидар'ян, М.Каган, М.Кіященко, О.Ларьков, М.Лейзеров, Д.Леонтьєв, О.Леонтьєв, О.Лук, С.Максименко, В.Малахов, В.Мартинов, В.Михальов, В.Поплужний, С.Райпопорт, С.Рубінштейн, Л.Столович, О.Чебикін, К.Шудря, Р.Шульга, Г.Шингаров, Ж.Юзвак, Л.Юлдашев, П.Якобсон та ін.);

- теорія значущості естетичних почуттів у педагогічному процесі (П.Юркевич, Г.Сковорода, К.Ушинський, А.Макаренко, В.Сухомлинський, О.Буров, В.Бутенко, Т.Зайцева, Т.Іванова, Є.Квятковський, В.Личкова, Л.Масол, Н.Миропольська, О.Олексюк, Г.Падалка, Л.Рожина, І.Старкова, Л.Фаустова, Г.Шевченко, О.Щолокова та ін.)

- теорія взаємодії різних видів мистецтва у педагогічному процесі вищої школи (Н.Аніщенко, Л.Баженова, З.Гіперс, Т.Іванова, І.Карпенко, Н.Коленцева, О.Куревіна, В.Личковах, Л.Масол, Н.Миропольська, Б.Неменський, В.Рагозіна, Т.Рейзенкінд, О.Рудницька, Т.Танько, Г.Тарасенко, В.Тушева, Л.Хомич, Г.Шевченко, О.Щолокова, Б.Юсов);

- теорія розвитку особистості майбутнього вчителя (О.Бойко, Є.Бондаревська, З.Гіперс, О.Глузман, Н.Головатий, І.Кон, Г.Кутузова, Т.Левшенко, В.Лісовський, С.Мельничук, В.Мірошниченко, О.Олексюк, Г.Петрова, Т.Рейзенкінд, О.Рудницька, О.Семашко, Е.Фаустова, Н.Мартинович, О.Швидак, О.Щолокова та ін.)

В процесі роботи нами використаний наступний комплекс методів дослідження:

1) *теоретичні*: вивчення наукової літератури та її аналіз з метою визначення теоретичних та методологічних підходів до досліджуваної проблеми; метод теоретичного моделювання для розробки моделі формування естетичних почуттів у майбутніх учителів комплексом мистецтв; 2) *емпіричні*: спостереження, анкетування, бесіди, педагогічний експеримент (констатуючий та формуючий), аналіз творчих робіт студентів, метод незалежних характеристик, метод рейтингу та самооцінки, методи досліджень на основі словесних висловлювань, психодіагностичні методики для виявлення художніх інтересів та потреб студентів у галузі мистецтва, для визначення вихідного рівня сформованості естетичних почуттів у студентів. 3) *статистичні*: методи математичної статистики для кількісного та якісного аналізу результатів експерименту.

Експериментальна база дослідження. Експериментальна робота здійснювалася на базі Краматорського економіко-гуманітарного інституту, Слов'янського державного педагогічного університету та Горлівського державного педагогічного інституту іноземних мов. У експериментальній роботі брали участь 325 студентів.

Етапи дослідження. Дослідження проводилося протягом 1997-2004 років у три етапи: *перший* пошуково-теоретичний (1997-1998 рр.), *другий* моделювальний (1998-1999 рр.), *третій* експериментальний (1999-2004 рр.).

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що:

- вперше розроблена та науково обґрунтована теоретична модель формування естетичних почуттів у майбутніх учителів комплексом мистецтв у процесі вивчення дисциплін педагогічного циклу;
- дістала подальшого розвитку проблема формування естетичних почуттів у майбутніх вчителів;
- визначені та обґрунтовані ефективні шляхи формування естетичних почуттів у студентів комплексом мистецтв у процесі викладання дисциплін педагогічного циклу.

Практичне значення результатів дослідження полягає у розробці

методичних рекомендацій щодо формування естетичних почуттів у майбутніх учителів, які можуть бути використані викладачами вищих навчальних закладів у навчально-виховному процесі, на курсах підвищення кваліфікації вчителів, при викладанні спецкурсів для студентів; запропонована експериментальна програма, спрямована на вирішення проблеми формування естетичних почуттів і творчого розвитку студентів у процесі вивчення інтегрованого курсу теорії та історії педагогіки.

Вірогідність результатів дослідження забезпечена теоретико-методологічною обґрунтованістю його вихідних положень, використанням комплексу взаємопов'язаних методів наукового пошуку, адекватних предмету, меті й завданням дослідження, вивченням сучасного педагогічного досвіду, узагальненням результатів дослідно-експериментальної роботи, розробкою та використанням взаємодоповнюючих методик, повторним проведенням експериментів та статистичною обробкою їх результатів, позитивними результатами апробації основних положень дослідження в практиці роботи вищих навчальних закладів.

Апробація і впровадження результатів дослідження здійснювалися шляхом обговорення на засіданнях кафедр педагогіки Луганського національного педагогічного університету імені Тараса Шевченка, Краматорського економіко-гуманітарного інституту, Горлівського державного педагогічного інституту іноземних мов, Слов'янського державного педагогічного університету, на наукових та методичних семінарах КЕГІ, ГДППМ, СДПУ, Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля. Рекомендації щодо формування та розвитку естетичних почуттів представлені на засіданнях Краматорського міського відділу освіти, запропоновані на курсах перепідготовки та підвищення кваліфікації кадрів на базі Краматорського економіко-гуманітарного інституту для використання при організації виховних заходів. Основні результати дослідження доповідалися та обговорювалися на Всеукраїнській науково-практичній конференції „Інновації в сучасному педагогічному процесі: теорія та практика” (Луганськ, 1999), на Міжнародній науково-практичній конференції „Розвиток інтелектуально-творчого і духовного потенціалу особистості в процесі її творчого становлення” (Краматорськ, 2000), на Міжнародній науковій конференції „Духовний розвиток особистості: методологія, теорія і практика” (Луганськ, 2004).

Практична реалізація системи формування естетичних почуттів майбутніх учителів здійснювалась у навчальному процесі Краматорського економіко-гуманітарного інституту (довідка про впровадження № 302 від 12.01.2005 р.), Горлівського державного педагогічного інституту іноземних мов (довідка про впровадження № 31 від 11.01.2005 р.), Слов'янського державного педагогічного університету (довідка про

впровадження № 68-05-75 від 21.01.05 р.).

Публікації. Основний зміст дисертації відображено в 9 публікаціях, серед яких 9 одноосібних у фахових виданнях.

Структура дисертації. Дисертація складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел (271 найменування) та 6 додатків на 45 сторінках, проілюстрована 4 таблицями та 13 рисунками. Основний текст дисертації викладено на 181 сторінках. Повний обсяг роботи - 226 сторінок.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У вступі обґрунтовано актуальність проблеми формування естетичних почуттів у майбутніх вчителів комплексом мистецтв, виділено об'єкт і предмет дослідження, визначено його мету, сформульовано гіпотезу та завдання, розкрито методологічну та теоретичну основу дослідження, висвітлено наукову новизну, практичну значущість роботи, подано відомості про апробацію і впровадження результатів дослідження, структуру та обсяг дисертаційної роботи.

У першому розділі „Методологічні і теоретичні основи формування естетичних почуттів у майбутнього вчителя комплексом мистецтв” проаналізовано філософську, естетичну і психолого-педагогічну літературу з проблеми дослідження, розкрито й уточнено сутність поняття „естетичні почуття”; визначено особливості впливу комплексу мистецтв на особистість та можливості формування естетичних почуттів у студентів – майбутніх вчителів у процесі вивчення дисциплін педагогічного циклу.

Теоретичний аналіз наукової літератури дозволив визначити поняття „естетичного почуття”, як усвідомлену, стабільну, тривалу емоційно-інтелектуальну реакцію людини на естетично значущі явища навколишньої дійсності, яка реалізується як основний вихідний компонент естетичної свідомості особистості в потенційній психофізіологічній здатності реагувати відповідним чином у тій чи іншій ситуації, а також у прагненні до художньої діяльності, тобто до творчого самовираження (І.Старкова).

Дослідження І.Беха, О.Бурова, Л.Виготського, М.Громова, І.Джидар'ян, Є.Квятковського, Б.Лихачова, В.Малахова, К.Шудри, Ж.Юзвак, Б.Юсова та ін. дають підставу стверджувати, що зародження й розвиток естетичних почуттів – культурно-історичний процес, що відбувається лише в ході соціалізації особистості при організації планомірної, систематичної й цілеспрямованої роботи. Естетичні почуття – це усвідомлені, стабільні, тривалі емоційні переживання, що за своєю природою властиві тільки людині, які переживаються в зіткненні із будь-якими явищами навколишнього світу, у спілкуванні, або в будь-якій діяльності і сприяють саморозкриттю, самопізнанню і

самовдосконаленню.

Естетичні почуття не є природженими. Вони з'являються під впливом навколишнього середовища, цілеспрямованого виховання, у процесі та в результаті оволодіння людиною певною системою знань, оціночних умінь тощо. Лише за певних умов вони стають внутрішнім надбанням особистості, сприяють формуванню емоційної сфери, містять збуджувальні мотиви її поведінки, і з позиції відповідності даній системі людина визначає й оцінює явища навколишньої дійсності (І.Зязюн, В.Личковах, В.Скаторщиков та ін.).

Естетичні почуття характеризуються складністю психологічної картини, впливом на інших людей, вони визначають ефективність будь-якого виду діяльності. У почуттях відбувається регуляція вчинків, дій, бажань особистості згідно з різними нормами й вимогами, які висуває суспільство (О.Брушлинський, Б.Додонов, К.Ізард, В.Ільїн, О.Леонтьєв, О.Петровський, Г.Шингаров, П.Якобсон та ін.).

Проаналізовані дослідження вказують, що естетичні почуття розкривають можливості для творчої самореалізації, мають мотиваційне значення для багатьох видів діяльності, є стимулом художньої активності особистості. Аналіз наукових праць (В.Бутенко, Т.Зайцева, В.Личковах, Л.Масол, Н.Миропольська, О.Олексюк, Г.Падалка, Л.Рожина, Л.Фаустова, Г.Шевченко, О.Щолокова та ін.) свідчить також про те, що для повноцінного сприйняття мистецтва необхідно не просто пережити емоційний стан автора через його твір, а й творчо подолати власне почуття, яке виникає.

У дослідженні показано, що естетичні почуття є центральною ланкою у духовному розвитку особистості, які здатні певною мірою змінити духовний образ майбутнього вчителя, вплинути на його особистісне зростання, його індивідуальність. Розвинені естетичні почуття – це можливість пізнання навколишньої дійсності та власного світу почуттів. І врешті, виховання естетичних почуттів це стрижнева основа навчально-виховного процесу, це венець педагогічної майстерності вчителя, можливість суб'єктивного переживання власної педагогічної діяльності.

Особлива увага у дисертаційному дослідженні приділяється питанню впливу комплексу мистецтв на емоційно-почуттєву сферу студентів – майбутніх вчителів. Аналіз теоретичних джерел з проблеми дослідження у сукупності з програмами і концепціями художньо-естетичного розвитку учнівської молоді показує, що на сучасному етапі найбільшу актуальність мають питання формування духовної сфери особистості, розвитку її естетичної свідомості. Але, незважаючи на різноманітність підходів до даної проблеми, всі вони мають єдину основу. Комплексна взаємодія й інтеграція різних видів мистецтва – це такий етап в організації педагогічної роботи, який дозволяє впритул підійти до розв'язання проблем міждисциплінарної розпоршеності методичних підходів до навчання молоді, сприяє найбільш якісному оволодінню нею способами

пізнання світу, формуванню естетичної свідомості особистості.

Таким чином аналіз загального і часткового при взаємодії різних видів мистецтв дає необхідну основу для теоретичного осмислення проблеми формування естетичних почуттів у майбутніх вчителів. Завдяки своїм глибинним внутрішнім зв'язкам, які взаємодоповнюють емоційно-естетичний вплив на особистість ми визначили, що формування естетичних почуттів комплексом мистецтв визначається:

➤ необхідністю формування ієрархії духовних та естетичних цінностей, накопичення багатого досвіду емоційно-естетичних переживань студентів педагогічного профілю (А.Азархін, М.Афасижев, С.Безклубенко, О.Буров, М.Каган, В.Михальов та ін.);

➤ необхідністю розкриття студентам цілісної картини світу, різноманітні аспекти якої не можуть бути вичерпно розкриті засобами будь-якого одного виду мистецтва (Л.Баженова, І.Герасимова, О.Зись, Н.Оніщенко, В.Разумний);

➤ прагненням збільшити вплив художніх образів на особистість, оскільки жоден із конкретно взятих видів мистецтва не зможе розв'язати всю повноту завдання з формування у підростаючих поколінь естетичного світосприйняття, світорозуміння та світовідношення (В.Ванслов, Д.Джола, І.Зязюн, Г.Сагач, Г.Шевченко, А.Щербо та ін.);

➤ можливістю розширити межі художньо-образних уявлень, оскільки комплексний вплив мистецтва поглиблює розуміння і переживання творів мистецтва (М.Анищенко, В.Мазепа, О.Лановенко, І.Лисий, Г.Падалка, В.Федорук, Г.Шевченко, Н.Яранцева та ін.);

➤ комплексний підхід до мистецтва сприяє найповнішому вияву творчих сил майбутнього вчителя, розвитку його фантазії, образної уяви, артистизму; інтелекту, емоційно-почуттєвої сфери, інтуїції, художньо-естетичного бачення, тобто універсальних людських та професійних якостей, важливих для подальшої педагогічної діяльності, тому що їхнє формування здійснюється у взаємодії уже відомих і нових знань у різних галузях, відбувається їхнє взаємопроникнення і збагачення (Б.Ананьєв, Л.Виготський, С.Мельничук, Н.Миропольська, Н.Оніщенко, О.Семашко, О.Рудницька);

➤ вплив різних видів мистецтва в їх органічній єдності на особистість забезпечує цілісність і повноту одержаних знань про внутрішні процеси духовного світу особистості внаслідок чого виступає регулятором емоційно-почуттєвого життя людини (Л.Новикова, В.Шинкарук, К.Шудря, О.Щолокова та ін.);

➤ необхідністю розширення можливостей вербальної та емоційної комунікації через розвиток здібностей виражати одержані враження від одного виду мистецтва мовою іншого, що сприяє розвитку творчих здібностей особистості та педагогічної техніки майбутнього вчителя (тобто техніки мови, пантомімічної техніки, техніки саморегуляції, організаторської техніки, техніки педагогічного впливу, техніки

контактної взаємодії), його професійних якостей (З.Гіперс, О.Куревіна, Л.Масол, Т.Рейзенкінд, Н.Миропольська, Б.Неменський, В.Рагозіна, Т.Стефановська, Г.Тарасенко та ін.);

Особливого значення у дисертаційному дослідженні надається питанню про набуття професійних якостей майбутніх вчителів, які обумовлюються важливістю вирішення завдання з формування естетичних почуттів студентів у межах вивчення курсу педагогічних дисциплін (І.Анненкова, З.Гіперс, Г.Кутузова, Г.Петрова, О.Рудницька, Л.Хоміч, Г.Шевченко та ін.).

На основі проведених нами теоретичних узагальнень та вивчення масового досвіду з'ясовано основні недоліки побудови навчально-виховного процесу у ВНЗ, що призводять до нерегулярності естетичного впливу у навчальній діяльності, ігноруванні ролі впливу мистецтва на особистість, і як наслідок – низького рівня сформованості естетичної культури майбутніх вчителів.

Проаналізувавши основні підходи до організації навчання у ВНЗ, ми пропонуємо такі шляхи вирішення проблеми формування естетичних почуттів студентів засобами комплексного впливу різних видів мистецтва при вивченні дисциплін педагогічного циклу:

- урахування особливостей розвитку студентів, їх соціального статусу та психологічних особливостей, співвіднесення студентами рівня свого естетичного розвитку і майбутньої професійної діяльності;
- творчий розвиток особистості сучасного вчителя, що в наступній педагогічній діяльності сприяє формуванню творчих сил дитини й відбивається в процесі самовираження творчої індивідуальності;
- здійснення спеціально організованого естетичного впливу із залученням комплексу мистецтва в процесі викладання предметного курсу, що не тільки сприяє розвитку інтелектуальної сфери, але й відкриває необмежені можливості для ознайомлення студентів з художньо-творчим потенціалом світової культури;
- використання естетичних елементів будь-якої науки, вдосконалення методики викладання педагогічних дисциплін, зв'язок їх з елементами естетичного виховання, важливість якого обумовлена формуванням духовного начала в розвиткові свідомої професійної творчості майбутнього вчителя;
- урахування умов, у яких здійснюється процес сприйняття студентами соціального досвіду через художні твори;
- належна цілеспрямованість на естетичний розвиток у самих викладачів та кураторів академічних груп, підвищення рівня їхньої культурної підготовки; налагодження соціальних стосунків між педагогом та студентами, що виводить їх за межі навчально-виховного процесу, заохочує педагога до всебічного пізнання й впливу на студентів (у процесі спільної творчої діяльності).

Реалізація запропонованих шляхів вимагає розробки й всебічного

обґрунтування теоретичної моделі формування естетичних почуттів у студентів комплексом мистецтв на дисциплінах педагогічного циклу.

У другому розділі „**Шляхи формування естетичних почуттів у майбутніх учителів комплексом мистецтв у навчальній діяльності**” визначаються завдання, методики, процедури дослідження, наводяться результати експериментального дослідження, результати аналізу та інтерпретації експериментальних даних.

Експериментальне дослідження передбачало визначення початкового рівня сформованості естетичних почуттів у майбутніх вчителів, визначення художніх інтересів і потреб студентів у галузі мистецтва, у зв'язку з цим постало завдання проаналізувати основні напрямки роботи вищих навчальних закладів у галузі естетичного виховання студентів.

Аналіз відповідей викладачів і студентів на питання запропонованих спеціально розроблених анкет, бесіди з ними, аналіз навчальних планів педагогічних інститутів, робочих планів викладачів та іншої документації дали змогу зробити наступні висновки:

- у ВНЗ використовуються різноманітні форми виховної роботи естетичного спрямування, однак її організація здійснюється переважно в позанавчальній діяльності, що звужує можливості естетичного розвитку студентів. Мета таких заходів, як правило, зводиться до розширення художнього кругозору, формування професійних умінь та навичок, виховання любові до мистецтва й потреби в спілкуванні з ним;
- завдання естетичного виховання студентів вирішуються загалом на предметах художньо-естетичного циклу і предметах загальнокультурної підготовки, і особливості їхнього вирішення залежать від спеціалізації студентів, ступеня усвідомлення студентами важливості кожного предмета для подальшої професійної діяльності й здійснюється, як правило, шляхом естетизації навчального процесу. При викладанні психолого-педагогічних дисциплін викладачі дуже рідко виділяють специфічне завдання з формування естетичних почуттів студентів, яке реалізується як елемент розвитку загальної культури особистості і, як наслідок, майже не знаходить розв'язання в навчальному процесі;
- практичні узагальнення показали, що художні твори найчастіше використовуються на спеціальних дисциплінах (методиках) і дисциплінах загальнокультурної підготовки в силу специфічних особливостей даних предметів. Використання художніх творів при викладанні психолого-педагогічних дисциплін обмежене, воно переслідує в основному пізнавальну, а не виховну мету, що обмежує функціональний вплив мистецтва на особистість студента;
- аналіз даних анкетування й інтерв'ювання студентів, спрямованих на виявлення художніх пріоритетів даної соціальної групи, свідчить про позитивне ставлення майбутніх вчителів до мистецтва й престижність його окремих видів. Однак більша перевага віддається його розважальній функції, що свідчить про зростання сложивацького ставлення до

мистецтва.

Експериментальне дослідження вихідного рівня сформованості естетичних почуттів полягало в наступному. Взявши за основу тезу І.Сеченова про те, що кожне уявлення, яке виникає в психіці, будь-яка тенденція, пов'язана з цим уявленням, закінчується рухом, ми розробили „Методику дослідження проявів естетичних почуттів, які виникають при сприйнятті творів мистецтв”. Ця методика спрямована на визначення здатності студентів емоційно оцінювати твори мистецтва, використовуючи при цьому все багатство емоційної мови й уміння передавати свої враження й переживання в самостійній творчій діяльності за допомогою елементів фантазії й уяви. Методика складалася з двох циклів завдань, кожне завдання оцінювалося за шкалою, представленою системою критеріїв.

З метою підтвердження достовірності результатів цієї методики, а також для діагностування вербального творчого потенціалу респондентів ми використали методику С.Медника „Діагностика вербальної креативності”. Завдання методики пропонуються у вигляді словесних триад, елементи яких належать до взаємно віддалених асоціативних уявлень, вирішення завдання полягає в знаходженні елемента, що забезпечує асоціативний зв'язок.

Дані аналізувалися та статистично оброблювалися. Результати, отримані при діагностуванні вербальної креативності, ми ранжували за перемінною – кількістю критеріїв, відібраних респондентами, у відповідності до результатів, отриманих при дослідженні проявів естетичних почуттів. Були отримані наступні результати:

- недостатня увага до естетичної сторони мистецтва негативно відображається на загальному рівні художньо-естетичного розвитку студентів, про що свідчать отримані дані переважання серед студентів низького рівня естетичної освіченості, що пояснюється низьким функціональним навантаженням мистецтва і невисоким рівнем організації естетичного виховання в різних соціальних інститутах;
- узагальнення даних експериментального дослідження, які відображають початковий рівень сформованості естетичних почуттів у студентів-майбутніх вчителів, свідчить про низький рівень розвитку естетичних почуттів;
- аналіз отриманих у ході експерименту результатів дав змогу виявити залежність між наявністю певного ступеня розвитку естетичних почуттів, естетичною освіченістю й креативним потенціалом особистості.

Виходячи з результатів констатуючого експерименту була розроблена теоретична модель, яка забезпечувала формування естетичних почуттів студентів комплексом мистецтв у процесі навчальної діяльності.

При розробці теоретичної моделі ми керувалися тим, що процес формування естетичних почуттів, у свою чергу, передбачає вирішення

цілого комплексу взаємопов'язаних між собою завдань:

- розвиток емоційно-почуттєвої сфери студентів через розуміння емоційного змісту творів мистецтва;
- посилення пильної уваги до власного внутрішнього світу (світу почуттів) та внутрішнього світу інших людей;
- розширення можливостей емоційної комунікації через розвиток здібності виражати отримані враження від творів одного виду мистецтва мовою іншого;
- розвиток творчих здібностей студентів – майбутніх вчителів;
- розвиток форм емоційно-почуттєвої поведінки, уміння реагувати відповідним чином у тій чи іншій ситуації;
- досягнення високого рівня усвідомлення свого емоційно-чуттєвого потенціалу;
- створення умов для найбільш повного особистісного росту і формування позитивного ставлення до себе й обраної професії (Л.Рожина).

З метою вирішення перерахованих вище задач було визначено особливості навчального процесу, кожна форма якого наділена неповторними можливостями для розвитку естетичних почуттів студентів засобами мистецтва. Оскільки як основний засіб у формуванні естетичних почуттів використовується комплекс різних видів мистецтва, увага студентів, насамперед, зверталася на виявлення характеру й відчуження твору. Тому з'явилася необхідність визначення й всебічного обґрунтування критеріїв до відбору художніх творів.

З метою забезпечення педагогічної ефективності застосування комплексу мистецтв у процесі викладання навчальних дисциплін педагогічного циклу, було висунуто та обґрунтовано психолого-педагогічні умови організації такого виду діяльності:

- освоєння та впровадження у навчальний процес теоретичної моделі формування естетичних почуттів студентів засобами мистецтва;
- урахування специфіки кожного навчального предмета, використання міжпредметних зв'язків, художньо-естетична спрямованість навчального процесу;
- продуманий відбір викладачами художніх засобів;
- використання продуманої методики аналізу художніх творів у єдності їхнього змісту й форми;
- системне використання комплексу мистецтв у навчальній діяльності;
- орієнтація навчання на приблизно однаковий життєво-емоційний досвід студентів, а не на здібності до творчості;
- естетична освіченість та високий рівень культурно-естетичного розвитку викладачів;
- оптимальне сполучення навчальної та позанавчальної діяльності;
- створення сприятливої емоційно-естетичної атмосфери;
- наявність необхідної аудіовізуальної техніки.

Вирішення поставлених задач можливе лише за умови різноманіття методів навчання, що виключає стереотипність у сприйнятті й осмисленні матеріалу, тому запропонована модель увібрала цілий ряд як *активних* (метод бесіди; міркування; метод аналогії та емоційного контрасту; метод багатомірних зіставлень; методи вербально-емоційних та образно-емоційних асоціацій; метод семантичного слухання; метод перцептивної дії; метод переключення діяльності; метод моделювання емоційних переживань і створення емоційних ситуацій; метод „раптового відкриття”, метод імпровізації), так і *пасивних методів* (метод розповіді; роз'яснення; цитування; демонстрації та ін.). Крім того, з метою формування естетичних почуттів і розвитку творчих здібностей студентів ми використовували в навчальному процесі спеціально розроблений комплекс вправ та завдань.

Запропонована нами модель дозволяє розкрити наукові основи організації експериментальної роботи, які представлені „Програмою формування естетичних почуттів і творчого розвитку студентів” у процесі вивчення інтегрованого курсу „Теорії та історії педагогіки”.

У процесі організації й проведення роботи зі студентами з формування естетичних почуттів ми вивчали різні прояви форм емоційно-почуттєвої поведінки студентів, виявляли характерні для кожного емоційні відгуки на різні впливи з боку викладачів і кураторів, особливості їхнього впливу на духовний світ людини, її поведінку. Виявляли, як змінюється або складається система внутрішніх переваг і ціннісних еталонів, розширюється словниковий запас і засоби емоційної комунікації, як формування естетичних почуттів студентів сприяє їх творчому розкріпаченню та розвитку професійних якостей.

У контрольному експерименті ми застосовували комплексний підхід у дослідженні емоційно-почуттєвих проявів студентів, оскільки це надає можливість цілісного аналізу цього явища і тим самим відбиває дійсний зміст їхніх естетичних почуттів. За допомогою статистичних методів ми показали, що зміни результатів при визначенні рівня розвиненості естетичних почуттів залежать від формуючої методики, комплексу методів, що застосовуються, завдань, вправ тощо.

Отримані дані контрольного експерименту свідчать про оптимальність обраних методів для формування даної якості у студентів, тобто використана методика відповідає виділеній категорії студентів і її ефективність визначається такими показниками: у 89,8% студентів формуючий експеримент дав відчутний результат (тобто для 292 студентів середній результат показників формуючої якості підвищився на 6-9%).

Результати формуючого експерименту, їхній якісний та кількісний аналіз дозволили підтвердити також правильність та ефективність визначених нами психолого-педагогічних умов формування естетичних почуттів студентів. Крім того, аналіз статистичних даних показав, що наприкінці навчального року наочно змінилася картина показників рівня

розвиненості естетичних почуттів: скоротилася кількість студентів, включених до групи „низький рівень” (на 45 осіб із вибірки 325 студентів), підвищилися середній (на 6 осіб) і високий (на 39 осіб) рівні, що свідчить про дієвість проведеної роботи.

Проведена експериментальна робота стосовно формування естетичних почуттів студентів засобами комплексного впливу різних видів мистецтва підтвердила ефективність методів, завдань і вправ, що застосовувалися, на розвиток емоційно-почуттєвої сфери студентів, способи вербальної та емоційної комунікації й розширення тезаурусу естетичних понять при вивченні дисциплін педагогічного циклу.

Проведене дослідження підтвердило висунуту гіпотезу й дозволило зробити наступні висновки:

1. Процеси підвищення рівня духовності українського народу зробили актуальним питання про подолання дисбалансу між почуттями й інтелектом, збагачення емоційно-почуттєвої сфери, пошуку ефективних шляхів оновлення змісту педагогічних технологій у сучасних ВНЗ, які стимулюють духовний розвиток студентів-майбутніх учителів: організації взаємозв'язку загальнопедагогічної та естетичної підготовки майбутнього вчителя з використанням комплексу різних видів мистецтва, переосмислення мети, змісту, методів, засобів виховання, визначення оптимальних психолого-педагогічних шляхів формування естетичних почуттів у процесі навчальної діяльності.

2. Головними особливостями формування естетичних почуттів у студентів-майбутніх вчителів на сучасному етапі є:

- інтенсивне становлення системи навчально-виховного процесу в нових соціально-економічних умовах; збагачення його концепціями й програмами художньо-естетичного розвитку студентської молоді;

- вплив мистецтва на особистість розглядається через злиття його окремих видів, що проявляється у використанні комплексу мистецтв, у синтезі або інтеграції різноманітних його видів, які втілюють загальну ідею цілісно-інтегрального підходу до формування особистості;

- естетичні почуття розглядаються виходячи з категорій прекрасного, що звужує багатий спектр виховних можливостей мистецтва;

- недостатня підготовка викладачів вищих навчальних закладів до вирішення завдань формування естетичних почуттів студентів при викладанні педагогічних дисциплін, які розглядаються як елемент розвитку загальної культури особистості;

- відсутність достатньої визначеності стосовно мети естетичного виховання, особливостей студентів як певної соціальної групи, кінцевих результатів виховання; відсутність достатніх методологічних та методичних розробок з проблеми формування естетичних почуттів студентів у вищій школі й шляхів її розв'язання породжує недостатньо обґрунтоване планування естетичного виховання, стихійність практичної роботи;

- невизначений характер естетичного впливу на студентську молодь; задачі естетичного виховання студентів вирішуються в основному на предметах загальнокультурної підготовки й художньо-естетичного циклу і виявляються, як правило, в естетизації навчального процесу; естетичний вплив спирається лише на особисту самоініціативу і на індивідуальну вибіркову спрямованість студентів, що несе в собі нерегулярність естетичного впливу і, як наслідок, низький рівень сформованості естетичної культури особистості.

3. Теоретичний аналіз сучасних підходів у психолого-педагогічній літературі у сукупності з програмами і концепціями художньо-естетичного розвитку учнівської молоді дозволяє визначити основні методологічні і теоретичні основи формування естетичних почуттів студентів, виділити їх сутність і структурні характеристики. Орієнтуючись на основні дослідження у галузі розвитку емоційно-почуттєвої сфери, ми визначили сутність поняття „естетичні почуття”, як емоційно-інтелектуальну реакцію людини на естетично значимі явища дійсності та мистецтва згідно із системою внутрішніх ціннісних еталонів. Естетичні почуття визначаються як основний вихідний компонент естетичної свідомості особистості, який реалізується в потенційній психологічній здатності особистості реагувати відповідним чином у тій чи іншій ситуації, а також у прагненні до творчого самовираження й емоційного розслаблення.

4. Накопичений досвід багатьох поколінь і сучасна практика переконують у тому, що найбільш дієво процес формування естетичних почуттів відбувається саме під впливом комплексу мистецтв. Різні види мистецтва мають спільне генетичне коріння, спільні художньо-творчі закономірності, вони єдині за своєю внутрішньою природою й несуть ідентичне функціональне навантаження. І саме ця спільність становить змістовий аспект взаємодії різних видів мистецтва, у процесі якого відбувається їхнє взаємне збагачення, взаємодоповнення новими засобами й можливостями в переданні єдиної чуттєвої ідеї, що дозволяє створити у людини цілісне уявлення про світ, його внутрішні зв'язки й процеси.

5. Забезпечуючи ефективність використання формуючої методики, у ході дослідження були визначені й науково обґрунтовані оптимальні шляхи й педагогічні умови формування естетичних почуттів студентів комплексом мистецтв у процесі навчальної діяльності.

6. Дані формуючого експерименту довели обґрунтованість нашої гіпотези про те, що успішне формування естетичних почуттів у майбутніх учителів буде здійснюватися найефективніше за умови цілеспрямованого використання в навчальній діяльності творів мистецтв, а також поглиблення цілісності педагогічних впливів. Найбільш ефективними у підвищенні рівня сформованості естетичних почуттів, є запропоновані методи, прийоми, комплекс вправ та завдань, які допомагають студентам у розвитку їх емоційно-почуттєвої сфери, розширюють можливості

емоційної комунікації, розвивають творчі здібності особистості, що сприяє вирішенню загальної задачі духовного становлення особистості.

7. Досвід роботи з формування естетичних почуттів показує, що використання комплексу різних видів мистецтва при вивченні педагогічних дисциплін сприяє не тільки розвитку та збагаченню чуттєвого потенціалу студентів, але й переосмисленню власної життєвої позиції, поглядів, переконань як у галузі особистого інтересу, так і в галузі професійного самовдосконалення.

8. Результатом застосування спеціально організованого й цілеспрямованого впливу на студентів педагогічних спеціальностей є підвищення рівня естетичної освіченості, розширення тезаурусу естетичних понять, засобів емоційної комунікації, підвищення уваги до власного світу почуттів і внутрішньому світу інших людей.

Отримані результати відкривають перспективи для подальших досліджень, пов'язаних з удосконаленням технологій та методик формування естетичних почуттів, пошуками системних зв'язків і визначенням єдиного підходу до змісту й процесу формування естетичних почуттів.

Проведене дослідження не вирішує всіх проблемних аспектів формування естетичних почуттів у майбутніх вчителів. Подальшого вивчення потребує проблема управління цілісним педагогічним процесом (при вивченні комплексу всіх наукових дисциплін). Особливої уваги потребує естетичне виховання майбутніх студентів у родинах, маленьких містах та селах, вирішення проблеми на рівні дитячий садок - школа - вищий навчальний заклад.

Основні положення дисертаційної роботи відображені в таких публікаціях:

1. Кір'ян М.М. Мистецтво як засіб формування естетичних почуттів у сфері естетичної культури особистості // Наука і сучасність: Збірник наукових праць НПУ імені М.П.Драгоманова. – К.: Логос, 1999. – Випуск 2. – Ч. 3. – С. 44-51.
2. Кір'ян М.М. Комплексний підхід у художньому вихованні і навчанні учнівської молоді // Соціалізація особистості: Міжкафедральний збірник наукових статей / За заг. ред. А.Й.Капської. – К.: НПУ імені М.П.Драгоманова, 1999. – Випуск 3. – С. 239-247.
3. Кір'ян М.М. Можливості навчального процесу у формуванні естетичних почуттів майбутніх вчителів // Гуманізація навчально-виховного процесу: Науково-методичний збірник / За заг. ред. Г.І.Легенького та В.І.Сипченка. – Випуск 8. – Слов'янськ: ІЗМН-СДП, 2000. – С. 49-53.
4. Кір'ян М.М. Духовне відродження нації - головне завдання майбутніх вчителів // Гуманізація навчально-виховного процесу: Збірник наукових праць / За заг. ред. Л.Льогенького та В.І.Сипченка. – Випуск 9. – Слов'янськ: Видавничий центр СДП, 2000. – С. 51-55.

5. Кір'ян М.М. Модель процесу формування естетичних почуттів майбутніх вчителів комплексом мистецтв // Проблеми освіти: Науково-методичний збірник. – Випуск 20. – К.: Наук.-метод. центр вищої освіти, 2000. – С. 244-251.
6. Кір'ян М.М. Проблемні аспекти формування естетичних почуттів у студентів-майбутніх вчителів у рамках рішення основних естетичних завдань вищої школи // Інновації в сучасному педагогічному процесі: теорія та практика: Збірник статей за матеріалами Всеукраїнської науково-практичної конференції (Луганськ, 21-22 грудня 1999 р.) / За ред. С.Я.Харченка. – Ч. I. – Луганськ: ЛДПУ, 2000. – С. 75-80.
7. Кір'ян М.М. Шляхи формування естетичних почуттів у майбутніх вчителів засобами комплексного впливу мистецтв // Творча особистість учителя: проблеми теорії і практики: Збірник наукових праць / За ред. Н.В.Гузій. – Вип.5. – К: НПУ, 2001. – С. 215-222.
8. Кір'ян М.М. Проблеми естетичного виховання студентів в практиці сучасної вищої школи // Педагогіка і психологія формування творчої особистості: проблеми і пошуки: Збірник наукових праць / За ред. Т.І.Сущенко. – Вип. 18. – Київ-Запоріжжя, 2001. – С. 201-204.
9. Кір'ян М.М. Особливості формування естетичних почуттів у студентів-майбутніх вчителів у процесі вивчення дисциплін педагогічного циклу // Духовність особистості: методологія, теорія і практика: Збірник наукових праць / За ред. Г.П.Шевченко. – Випуск 4. – Ч. II. – Луганськ: Вид-во Східноукр. нац. ун-ту ім. В.Даля, 2004. – С. 80-85.

Кір'ян М.М. Формування естетичних почуттів у майбутнього вчителя комплексом мистецтв у процесі навчальної діяльності. — Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.07 - теорія і методика виховання. - Східноукраїнський Національний Університет імені Володимира Даля, Луганськ, 2005.

Дисертація присвячена розробці проблемних аспектів формування естетичних почуттів у студентів - майбутніх учителів засобами комплексного впливу мистецтв у процесі навчальної діяльності.

У роботі набуває подальшого розвитку визначення сутності поняття естетичних почуттів. Розроблена й запропонована система щодо формування естетичних почуттів майбутніх вчителів, яка реалізована у теоретичній моделі: систематизовані критерії до відбору художніх творів; визначені та обґрунтовані психолого-педагогічні умови ефективного застосування комплексу мистецтв у навчальній діяльності; розроблена система методів, прийомів, вправ та завдань, які забезпечують результативність діяльності студентів. Розкриті можливості поетапної реалізації основних завдань з формування естетичних почуттів. Модифікована програма інтегрованого курсу теорії та історії педагогіки з

метою формування естетичних почуттів і творчого розвитку студентів. Результатами експериментальної роботи доведено ефективність розробленої в ході досліджень моделі формування естетичних почуттів у майбутніх учителів комплексом мистецтв.

Ключові слова: естетичні почуття, формування естетичних почуттів, комплекс мистецтв, студент - майбутній вчитель, навчальна діяльність.

Кириян М.М. Формирование эстетических чувств у будущего учителя комплексом искусств в процессе учебной деятельности. - Рукопись.

Диссертация на соискание научной степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.07 - теория и методика воспитания. - Восточноукраинский Национальный Университет имени Владимира Даля, Луганск, 2005.

Диссертация посвящена разработке проблемных аспектов формирования эстетических чувств у студентов - будущих учителей средствами комплексного воздействия искусства в процессе учебной деятельности.

Необходимость формирования у студентов педагогических специальностей эстетических чувств определяется спецификой их будущей профессиональной деятельности. Она предусматривает высокий уровень общей и художественно-эстетической культуры, педагогического мастерства, искусства воспитания и максимального развития творческого потенциала.

Особенное место в формировании эстетических чувств занимает приобщение к различным видам искусства, в процессе которого формируется иерархия духовных и эстетических ценностей личности, представления о неповторимости красоты природы и человека, накапливается опыт эмоционально-эстетических переживаний, формируются эстетические вкусы и идеалы.

В работе приобретают дальнейшее развитие определение сущности понятия эстетических чувств. Разработана и предложена система по формированию эстетических чувств будущих учителей средствами комплексного воздействия разных видов искусства, которая реализована в теоретической модели. Систематизированы критерии отбора художественных произведений. Определены и обоснованы психолого-педагогические условия эффективного применения комплекса искусств в учебной деятельности; разработана система активных и пассивных методов, приемов, которые обеспечивают результативность деятельности студентов. Решение задач по формированию эстетических чувств осуществляется с помощью специально разработанных заданий и упражнений, направленных на развитие и саморазвитие эмоциональной сферы студентов, начиная от расширения возможностей эмоциональной коммуникации и понятийного аппарата (обозначающего чувственно-

эмоциональное состояние человека) и заканчивая развитием творческих способностей личности. Разработана программа интегрированного курса теории и истории педагогики по формированию эстетических чувств и творческого развития студентов.

Результатами экспериментальной работы доказана эффективность разработанной в ходе исследований теоретической модели формирования эстетических чувств у будущих учителей комплексом искусств.

Ключевые слова: эстетические чувства, формирование эстетических чувств, комплекс искусств, студент - будущий учитель, учебная деятельность.

Kirjan M.M. The forming of aesthetic feelings at future teacher by complex of art in the teaching process. - Manuscript.

The thesis for the scientific degree of candidate of pedagogical sciences, speciality 13.00.07 - theory and method of education. -Eastern Ukrainian National University named after Vladimir Dahl. Lugansk, 2005.

The dissertation is devoted to the elaboration of problematical aspects of forming aesthetic feelings at students - future teachers, by means of art's complex influence on teaching process.

In this work the further development gets the determination of essence understanding for aesthetic feelings. Elaborated and offered the system of forming aesthetic feelings at future teachers, which realized in the theoretical model: the categories of selection artistic works had been systemated; was determined and substantiated the psychology - pedagogical agreements of affective usage of the art complex in teaching; the system of methods, receptions, exercises and tasks which provided the result in student's activity was elaborated. The possibilities of staged realization basic tasks in forming aesthetic feelings are incovered. Was modified the integral course programmer of theory and history pedagogy aimed at forming aesthetic feelings and creative development at students.

The efficacy of elaboration model of forming aesthetic feelings at students by complex of art was proved by results.

Key - words: the aesthetic feelings, the forming of aesthetic feelings, the complex of art, student - future teacher, the teaching process.

Підписано до друку 21.11.2005. Папір офсетний.
Формат 60х90/16.
Друк офсетний. Гарнітура Times New Roman. Ум. друк. арк. 0,9.
Наклад 100 прим. Зам. № 28723

Видавництво „Планета „КОП”
91011, м. Луганськ, вул. Оборонна, 1а

453/92

АВ 65.690

Мист.

ПЕР

Мист